

LBRIS

We know
books

DEXTER DIAS

Cele ZECE
TIPOLOGII
UMANE

CINE SUNTEM ȘI CINE AM PUTEA FI

Traducere din limba engleză de
IRIS-MANUELA ANGHEL

Postfață de
AURORA LIICEANU

EDITURA OMNIUM
BUCUREȘTI • 2024

CUPRINS

Notele autorului	<i>11</i>
Prolog	<i>18</i>
Partea I: Perceptorul durerii	<i>31</i>
1: Argumentul	<i>33</i>
2: Cei 21 000 de copii	<i>45</i>
3: Aici sunt balauri	<i>51</i>
4: Un întuneric desăvârșit	<i>58</i>
5: Cândva am fost orb	<i>69</i>
6: Regula invizibilității efective	<i>76</i>
7: Costul cognitiv al compasiunii	<i>83</i>
8: Făgăduiala	<i>96</i>
9: Fața oarbă a uitării	<i>107</i>
Partea a II-a: Ostracizantul	<i>121</i>
1: Ia-o pe Elpinice și pleacă!	<i>123</i>
2: Orașul rănit	<i>141</i>
3: Nu citiți rândurile astea!	<i>147</i>
4: Cercul și suferința	<i>155</i>
Partea a III-a: Îmblânzitorul terorii	<i>169</i>
1: Mi-a venit sorocul	<i>171</i>
2: Un circuit întrerupt	<i>182</i>
3: Cazul fermei lui Schwarzenegger	<i>196</i>

4: Ice age	208
5: Cu fața spre soare	215
6: A H N T	223
7: Prizonierii vieții	234

Partea a IV-A: Privitorul 245

1: Nu-mi vedeau decât chipul	247
2: Penalizarea simplității	253
3: Cascada de foc	262
4: Apa dă pe dinafară	273

Partea a V-a: Agresorul 289

1: Ordonanța 72.058	291
2: Cutiuța de aur	303
3: Ca o torță	309
4: O să-ți placă de el	319
5: Cât de similari sunteți cu insectele?	329
6: Hotărâre și încântare	338
7: Diamantele	349
8: Cu ochii deschiși	363
9: 4GW	372
10: Țara în flăcări	379
11: Un om de afaceri	385
12: Vortexul	390
13: 17 zile	395
14: Marele deșert	400
15: Peștera mâinilor	408

Partea a VI-a: Tribalistul 415

1: Insula mustește de zgomote	417
2: Cheiul	427
3: Căinii	435
4: Ca decojirea fructelor	442

Partea a VII-a: Îngrijitorul 461

1: Stânga, dreapta	463
2: Tușele aspre ale creșterii copiilor	472
3: Cazuri ca al meu	486
4: Aparența civilizației	495
5: „Cedarea” copiilor	500
6: Trandafirul	505
7: Dorul vieții	516
8: Toate Annele	527

Partea a VIII-a: Îndrăgostitul 537

1: Darul	539
2: Minciuna	546
3: Trăsuri și cai albi	554
4: Mai presus de toate astea	566
5: Febra	574

Partea a IX-a: Salvatorul 583

1: Ce-i e Hecuba lui sau el Hecubei?	585
2: Ritualul numelor	593
3: Cafeneaua Cairo	600
4: Cealaltă parte a muntelui	611
5: Drumul	617
6: Problema umană	623
7: Toate Elainele	632
8: Lăcașul miturilor și al legendelor	641
9: Cum s-a întâmplat totul	651
10: Alegerea	660
11: Adevărul	668
12: Excepțiile	671
13: Cotitura	675
14: Un an din viață	679
15: Zăpezile siberiene	689

Partea a X-a: Și iar ruda de sânge	701
1: Lupii	703
2: Furtuna	712
3: Zborul în tăcere	722
4: Timp de șaisprezece ani	729
5: Cu trup și suflet	739
Epilog	751
Postfață. Prin coridoarele din mintea noastră de Aurora Liiceanu	793
Mulțumiri	801
Coloana sonoră a cărții	808
Bibliografie	811
Lista ilustrațiilor	839
Dacă doriți să vă implicați	841
Note biografice	845

NOTELE AUTORULUI

Cartea pe care v-o oferim face parte dintr-un proiect menit să creeze o nouă perspectivă asupra a ceea ce suntem și a ceea ce am putea fi. Se bazează pe o muncă de cercetare demarată în urmă cu zece ani și desfășurată pe patru continente. Își are, de asemenea, rădăcinile în experiența mea de peste douăzeci și cinci de ani ca avocat specializat în drepturile omului. Dar proiectul nu s-ar fi materializat fără participarea, colaborarea și contribuția generoasă a nenumărați oameni, pe care îi veți cunoaște pe parcursul acestei cărți. Mai târziu, voi profita de ocazie ca să-mi plătesc datoriile față de ei și să explic natura distinctivă a contribuției lor indispensabile. Îmi voi exprima, de asemenea, recunoștința față de prietenii și de colegii care au jucat un rol crucial în creionarea acestei aventuri. Dar trebuie să le mulțumesc, de la bun început, colegilor de la Universitatea Cambridge pentru sfaturile și susținerea lor, mai ales profesoarei Loraine Gelsthorpe, directoare de cercetare în cadrul Centrului pentru Comunitate, Gen și Justiție Socială, la care sunt mândru să fiu afiliat, colaboratoarei mele universitare, dr. Caroline Lanskey, de la Institutul de Criminologie, și profesoarei Nicola Padfield de la Facultatea de Drept. Sunt, de asemenea, profund îndatorat echipei de la Harvard, în mod deosebit profesorului James Sidanius, profesor de psihologie la Colegiul William James și director al Laboratorului de Relații Intergrupuri, care mi-a oferit găzduire ca cercetător invitat, profesoarei Mariska Kappmeier (vecina mea de la etajul al XIV-lea) și profesorului Joshua Greene,

„Este adevărat că am fost întemnițat
în fortăreața lui Yakub Beteagul.”¹

Richard Francis Burton²
The Lake Regions of Central Africa (1860)

¹ Citatul îi aparține vrăjitorului Abderrahmen El Masmudi, care i-ar fi povestit căpitanului Richard Francis Burton că a fost ținut captiv de cel mai crud dintre guvernatorii Sudanului, Yakub Beteagul, reușind să rămână în viață prin diverse ritualuri, întruchipări și formule magice.

² Sir Richard Francis Burton (1821-1890) – explorator, scriitor, orientalist, cercetător și soldat britanic.

UNU

Argumentul

Angoasa cu care v-ați luptat în timpul confruntării cu dilema provocată, pe de-o parte, de gândul protejării celor douăzeci și patru de copii din clasă și, pe de alta, de cel al salvării propriului copil, a fost generată de una dintre „reprezentările” voastre mentale – o „tipologie”, Ruda de sânge. Ce sunt aceste tipologii? Din ce sunt constituite din punct de vedere neurologic, funcțional și practic? Cum le putem defini?

Pentru a le putea înțelege, vom depăna povestea lui Anthony.

— De ce vrei să vorbești cu mine? m-a întrebat el. Sunt un nimeni.

La început, trebuie s-o recunosc, limba în care comunicam era mult prea „ruginită” ca să-i pot explica de ce credeam că povestea lui era crucială și trebuia istorisită. Vina îmi aparține: ar fi trebuit să mi-o cizelez mai bine. Dar am perseverat. Mai bine spus, el a făcut-o. Iată, așadar, povestea băiatului care se considera un nimeni. Ne-am întâlnit într-o baracă veche, aproape de mal, ca să savurăm briza mării, care ne proteja însă prea puțin de bătaia nemiloasă a soarelui african. Așadar, suntem în Africa: de cealaltă parte a savanelor ancestrale, dar oricum în Africa.

— În ziua aceea, a spus el, nu făceam nimic.

O găină a trecut pe lângă picioarele noastre, ocupată să-și vadă de treaba ei. Așadar: un nimeni care nu făcea nimic. Promițător! La începutul poveștii, petrecute în urmă cu câțiva ani, Anthony avea unsprezece ani și, la fel ca mulți copii de unsprezece ani, ar fi dat orice să obțină acel unic lucru, obiectul dorinței sale. Deși lumea – lumea *întreagă* – știe că este un produs american (inventat în 1886 de John S. Pemberton, un farmacist din Atlanta), prea puțini au habar că unul dintre ingredientele sale, nuca de kola, provine din Africa. Dar în acel moment din viață, lui Anthony nici că-i păsa de asta: ar fi dat orice să-l obțină. Și așa a început totul: cu o coca-cola.

Prima dată când ne-am întâlnit, într-o baracă înconjurată de săli de box, de reclame la Ovaltine¹ și citate biblice, lângă Golful Guineei, în apropiere de un vechi fort de sclavi (toate acestea sunt corelate), îl priveam uluit pe Anthony. Imaginea lui îmi evoca o minge. Nu pentru că ar fi rotund – nici vorbă –, ci pentru că pare flexibil și rezistent ca o minge de cauciuc. Care sare și ricoșează. Și e firesc să fie așa. Căci marea lui iubire e boxul. Nu reușește să stea prea mult pe loc, balansându-se fără încetare, ca într-o partidă imaginară dintr-un ring de box. Membrele lui arată ca niște lingurițe, dar, în realitate, sunt dure ca sârmele de oțel. Are ochi mari și migdalași. Mai târziu, pe măsură ce-și depăna povestea, ochii îi înotau în lacrimi și se lupta din greu să și le stăvilească sub imperiul amintirilor – prea apăsătoare pentru un adolescent: straniile păduri subacvatice, șerpii (*Les serpents, les serpents*), furtuna, trupul din barcă. Dar totul a început frumos. Cu promisiunea unei coca-cola.

Reprezentările fictive ale traficului de carne vie înfățișează scene de răpiri puse la cale de unități bine antrenate. Uneori, sunt reale. Dar altele se petrec într-un mod cât se poate de banal. În cazul lui

¹ Băutură cu malț și cacao.

Anthony, totul a început cu o raită la magazin. O prăvălie în micul lui orașel din Ghana.

— Tata m-a trimis la magazin, mi-a spus el.

Vorbim în franceză – mama lui e din Benin, țară vorbitoare de franceză, situată de-a lungul coastei; venise în Ghana ca să stea cu tatăl său.

După prima întâlnire, mi-am notat în agendă:

Mă agreează? Dar de ce-ar trebui s-o facă?

Un avocat britanic și un băiat din Benin.

Trebuie să-i câștig încrederea.

Dar ce e încrederea?

— Tata mi-a dat niște bani, povestește Anthony în baraca de pe malul mării. Mi-a spus să-mi cumpăr o coca-cola.

Povestea ce avea să-i schimbe viața pentru totdeauna se petrecea în sezonul secetos și toată lumea suferea de sete. Părea că ploaia uitase să mai vină. Anthony s-a dus la magazin să ia o coca-cola. Și nu s-a mai întors niciodată.

Povestea lui Anthony, pe care o veți citi în cele ce urmează – de ce nu s-a mai întors niciodată, ce s-a întâmplat dincolo de pragul ușii – ne dezvăluie lucruri vitale despre o anumită latură a personalității noastre. Dar vreau să specific încă de la bun început care este obiectivul acestei cărți: să prezinte natura umană din anumite unghiuri. Nu unghiuri *absolute*. Ci unghiuri relative.

Cu toții agreăm anumite teorii privind natura umană. Cum o fac și religiile sau partidele politice. Să luăm ca exemplu câteva afirmații considerate adevăruri fundamentale în vremuri mai puțin preocupate de diferențele de gen:

Toți oamenii sunt păcătoși. (Pet theory)¹

„Omul s-a născut liber, dar pretutindeni este în lanțuri.” (Teorie)²

„Considerăm evidente prin ele însele aceste adevăruri, că toți oamenii sunt creați egali.” (Teorie)³

„Toate animalele sunt egale, dar unele animale sunt mai egale decât altele.” (Contra-teorie)⁴

Șoferul Uber, care m-a purtat prin Florida cu un jeep militar (vom reveni în Florida în partea a II-a a cărții), avea o teorie distinctivă referitoare la natura umană. Îl implica pe Donald J. Trump și pe oamenii aflați de cealaltă parte a zidului pe care spunea că vrea să-l ridice. Așadar, această carte nu vă oferă „unicul și singurul Adevăr fundamental”. Are la bază două aspecte importante: faptele științifice și teoriile științifice. O teorie științifică reprezintă o teorie mai amplă decât simplele afirmații considerate adevăruri de mai sus. Este alcătuită dintr-o serie de afirmații din care poți face predicții ce pot fi testate în mod repetat. Teoria principală a cărții se bazează pe numeroase cercetări științifice și dovezi convergente din biologia evoluționistă, neuroștiință și câteva ramuri ale psihologiei experimentale – cea de-a doua revoluție darwiniană, cum este cunoscută. Să vedem, însă, ce-a făcut prima revoluție! Teoria noastră fundamentală este următoarea:

Teoria # 1
MINTEA UMANĂ ESTE MODULARĂ

¹ Teorie favorită, agreată în mod deosebit.

² Jean-Jacques Rousseau, *Contractul social*.

³ Fragment din Declarația de Independență a Statelor Unite scrisă de Thomas Jefferson în 1776.

⁴ George Orwell, *Ferma animalelor*, traducere de Mihnea Gafița, Editura Litera, București, 2021.

Asta înseamnă că arhitectura minții presupune anumite programe specializate și computaționale destinate procesării informațiilor. Același creier; o altă modalitate de a-l înțelege. O modalitate mai bună, susțin tot mai mulți oameni de știință. Să vedem acum unde ne poartă pașii argumentul care izvorăște din această teorie fundamentală:

1. Trupul nostru fizic a fost modelat de evoluție.
2. Acesta este alcătuit dintr-o serie de componente sau organe ultraspecializate (adaptate).
3. Minte a fost și ea modelată de evoluție.
4. Și ea este alcătuită dintr-o serie de componente ultraspecializate.
5. Aceste componente – sau module – au evoluat în timpul confruntării cu anumite provocări recurente, reale și puternic relevante în procesul de supraviețuire și reproducere.

Afirmațiile 1 și 2 sunt evidente tuturor. Îmi cer iertare, așadar, pentru că nu le sondez mai mult. Dacă vă interesează subiectul... și de ce *nu* v-ar interesa? Câte alte lucruri pot fi mai interesante decât simpla existență a vieții. Ca, de pildă, de ce există viață în loc de non-viață și de ce trăim *această* viață. Ca să răspundem la aceste întrebări, am avut prilejul să studiem lucrări ca *Gena egoistă*¹ a lui Richard Dawkins, *Darwin's Dangerous Idea* a lui Daniel Dennett sau *Wonderful Life* a lui Stephen Jay Gould, o zugrăvire magistrală a noilor forme înfloritoare de viață din era precambriană. O lucrare concisă, dar convingătoare, nou apărută în literatura procesului de evoluție, este cea a lui Jerry Coyne, *Why Evolution Is True*.

¹ *The Selfish Gene* – volum tradus în limba română la Editura Publica, București, 2019.

Aceste opere deschizătoare de drumuri sunt și eșafodajul cărții noastre. Iată cum redă Coyne, pe scurt, conceptul evoluției, atât de important în lucrarea noastră:

„Viața pe Pământ a evoluat treptat, începând cu prima specie primitivă – poate o moleculă cu autoreplicare – care a trăit acum mai bine de 3,5 miliarde de ani; aceasta s-a răspândit de-a lungul timpului, dând naștere multor specii noi și diverse; iar mecanismul pentru majoritatea (dar nu pentru toate) schimbările evoluționiste îl constituie selecția naturală.”

Această carte nu încearcă să demonstreze procesul de evoluție. Îi examinează doar implicațiile asupra minții umane. Nu este un tratat de anatomie sau psihologie despre corpul uman și subunitățile sau organele sale funcționale. Se axează, în schimb, asupra modului în care o specializare echivalentă funcțional ar putea fi aplicată creierului nostru și, astfel, minții noastre (aproximativ: cu ce se ocupă creierul). Așadar, afirmațiile 1 și 2 constituie baza eșafodajului nostru. De aici deducem modul în care funcționează mintea umană. Este un argument bazat pe analogie. Deducem anumite calități ale minții din felul în care corpul uman a fost construit și s-a dezvoltat de-a lungul timpului prin intermediul genelor. Unele mutații genetice au fost mai bune, altele mai puțin avantajoase pentru procesul de supraviețuire și reproducere. Modificările microscopice, survenite de-a lungul anilor, au cântărit enorm în evoluție. Astfel, unele aranjamente au supraviețuit, s-au reprodus, au înflorit și s-au răspândit în rândul populațiilor în timpul procesului complex de selecție, o luptă cruntă pentru existență într-o lume plină de lipsuri și de limite. Și iată-ne ajunși aici! Întrupați în corpuri fizice, echipate cu module. Ce se întâmplă însă cu mintea noastră?

Am început să înțeleg procesul cu ajutorul lui Anthony. Voi relua, în curând, firul poveștii sale ca să-l înțelegeți la rândul

vostru. Dar mai e ceva ce trebuie să înțelegeți înainte de a pătrunde în pădurile subacvatice, invadate de șerpi, și de a vă lua la trântă cu întrebarea din cel mai renumit proces din istoria Dreptului britanic: cine e vecinul meu – ce datorie avem unii față de alții? Mai întâi, trebuie să urmărim argumentul până la capăt și să înțelegem două lucruri: evoluția minții și modularitatea. Apoi, vom ajunge pe malurile unui lac care nu e lac și vom cunoaște copii care nu mai sunt copii în nicio privință. Unul dintre ei e Anthony.

Ajungem astfel la **Afirmația 3**: evoluția minții.

Argumentul bazat pe analogie este susținut de numeroase dovezi potrivit cărora mintea a fost și ea modelată de același proces al selecției cosmice – evoluția prin intermediul selecției naturale. Dovezile și cercetările relatate în paginile cărții noastre susțin baza acestui argument. Dar vă invit oricum să citiți materialele cu mintea deschisă și să trageți propriile concluzii. Darwin a prevăzut această dezvoltare a minții umane în concluziile scrise în memoria sa lucrare, *Originea speciilor*:

„Văd în viitor deschizându-se domenii de cercetare **cu mult mai importante**. **Psihologia** va fi întemeiată în mod sigur pe fundamentul stabilit pe necesitatea **dobândirii treptate** a fiecărei puteri sau capacități mintale.”¹ (Sublinierile îmi aparțin.)

Da: capacități mintale dobândite *treptat* – prin schimbări progresive și graduale. Evoluția prin selecția naturală. O simplă întrebare pune punctul pe „i”. Dacă întregul nostru organism fizic a evoluat, de ce n-a evoluat și creierul? Creierul este alcătuit din miliarde de neuroni: celule nervoase care transmit informații. Ar putea fi cam 100 de miliarde. Prin rețelele neuronale, creierul procesează informațiile primite din exterior prin mediul înconjurător și din interior prin propriile mijloace. La fel ca restul

¹ Traducere de Ion E. Fuhn, Editura Academiei Republicii Populare Române, București, 1957.

corpului nostru, creierul este compus din gene. Vorbim, aşadar, de un proces evolutiv *genetic*. Unele gene sunt „selectate” deoarece conferă avantaje durabile de supravieţuire; altele sunt respinse pentru că nu oferă aceste avantaje. Selecţia naturală reprezintă procesul care stabileşte ce trebuie transmis generaţiei următoare, cine supravieţuieşte şi, în ultimul rând, ce funcţionează într-un anumit mediu. Dacă trupul şi creierul nostru au evoluat amândouă, de ce n-ar evolua şi *mecanismele* creierului nostru? Simplu spus: unele dintre „variabilele” acestor mecanisme s-ar putea să nu fi funcţionat cum trebuie. Nu au reuşit „să supravieţuiască”. Privind lucrurile din acest unghi, de ce-ar fi mintea umană imună la procesul de evoluţie? Altfel spus: practic, toate aspectele importante legate de trupul nostru au evoluat, în afară de creier şi de mecanismele sale?

Cea mai relevantă afirmaţie în această privinţă este, de departe, cea a filosofului australian Peter Singer, a cărui operă o vom aborda în curând. A venit timpul, susţine acesta, „să tratăm cu seriozitate faptul că suntem nişte animale evolute şi că purtăm dovada moştenirii noastre nu doar în anatomia şi ADN-ul nostru, ci şi în comportamentul nostru”.

În cazul **Afirmaţiei 4**, modularitatea, trebuie doar să priviţi de jur-împrejur.

Modularitatea este pretutindeni. De fiecare dată când construim, în mod deliberat, sisteme complexe, destinate unor sarcini complexe, le construim modular. Cu ajutorul multor componente mai mici. Maşini, telefoane şi frigidere, avioane şi sisteme politice. În acest fel, imităm natura. Principiul diviziunii şi subdiviziunii sarcinilor menite să aducă beneficii poate fi găsit pretutindeni. În inginerie, informatică şi sisteme de codare – sau pe spatele unei bancnote. Să luăm ca exemplu bancnota de 20 de lire sterline!

Iată cum celebrează Banca Angliei modularitatea funcţională! Adam Smith vorbeşte în lucrarea sa, *Avuţia naţiunilor*¹, despre diviziunea muncii într-o fabrică de ace cu gămălie şi despre creşterea cantităţii muncii rezultată în urma acestei diviziuni (puteţi citi acest lucru şi pe spatele bancnotei). Sarcina fabricării unui ac cu gămălie este divizată în unităţi specializate, mai mici, sau module. Este firesc să-l menţionăm pe Smith, căci, în perioada când se afla la Cambridge, Darwin a citit *Avuţia naţiunilor*. Şi când a scris *Originea speciilor*, „mâna invizibilă” a pieţei, descrisă de Smith, a devenit lucrătura tăcută şi insensibilă ţesută de „mâna timpului” şi de selecţia naturală. Acest proces inobservabil este cel care a produs modulele mentale pe parcursul „îndelungatelor scurgeri ale timpului”, cum spune Darwin. Un modul este pur şi simplu o subunitate funcţională. Rolul lui este acela de a îndeplini o sarcină specifică – la fel ca în procesul fabricării unui ac cu gămălie. Veţi găsi module pretutindeni în natură. Ce se întâmplă cu mintea umană? Este posibil ca selecţia naturală să fi creat anumite programe specializate ca Ruda de sânge?

Toate aceste aspecte ne conduc spre două idei esenţiale. În primul rând, modulele din natură sunt omniprezente. În al doilea rând, este foarte posibil ca unul dintre cele mai sofisticate şi mai

¹ *The Wealth of Nations* – volum tradus în limba română de Editura Publica, Bucureşti, 2011.

complexe mecanisme din univers – mintea umană – să fie modular. Și, după cum vom vedea, asta ne indică dovezile.

Conform experimentelor neurofiziologice, creierul are diverse zone implicate în diverse funcții. Dar trebuie să ținem seama de două lucruri. Nicio zonă a creierului nu este restricționată să îndeplinească o singură funcție. În egală măsură, fiecare zonă este corelată într-o rețea cu celelalte. De exemplu, lobul occipital, situat în partea posterioară a creierului, procesează informațiile vizuale parvenite prin intermediul retinei și le transmite apoi, prin talamus, lobului parietal și celui temporal. Un grup de structuri, denumit sistemul limbic, este asociat cu „cei patru F”: Feeding (hrănire), Fighting (luptă), Fleeing (fugă) și – Fortuna (noroc). Sistemul limbic este exemplul perfect al unei rețele de structuri, printre care amigdala, hipocampusul și hipotalamusul, care lucrează toate împreună. Așadar, funcțiile creierului sunt, într-o oarecare măsură, localizate.

Există numeroase dovezi științifice care indică faptul că mintea umană are unități organizaționale sau module. Dar ce sunt acestea?

Afirmația 5: aceste module au evoluat ca răspuns la anumite probleme de viață extrem de importante și recurente. Structura lor și modul în care ne influențează comportamentul constituie chintesența lucrării noastre.

Aceste module mentale, încorporate în sistemul nervos uman, procesează informațiile generate în mod deosebit de stimuli și provocări din mediul înconjurător. Argumentul constă în faptul că aceste module s-au dezvoltat de-a lungul timpului evolutiv, așa cum se dezvoltă multe alte lucruri, în urma presiunilor exercitate de procesul de selecție în lupta necontenită pentru a îndeplini cele două instincte fundamentale, evoluționiste: cel de supraviețuire și cel de reproducere. Astfel, modulele sunt opera procesului de selecție naturală. S-au confruntat, s-au luptat și ne-au ajutat să rezolvăm probleme de viață: peticoale existențiale pentru supraviețuirea

și prosperitatea noastră. Sunt specializate din punct de vedere funcțional și direcționate spre problemele-cheie de adaptare. Au un „fitness” îmbunătățit: frecvența relativă a genelor gazdei lor în generațiile următoare ale populației relevante, capitalul genetic. Nu ne determină comportamentul într-un mod robotic, dar ne influențează sentimentele, gândurile și acțiunile. Mai ales atunci când ne confruntăm cu sub-probleme de supraviețuire și reproducere, ca selecția partenerului, creșterea copiilor, traiul în grupuri, evitarea prădătorilor și pedepsirea răufăcătorilor. Vom analiza zece asemenea probleme în cele zece părți ale cărții.

Acestea sunt, așadar, cele cinci elemente de bază ale argumentului. Leda Cosmides și John Tooby, doi fondatori (legende) ai psihologiei evoluționiste explică excepțional, cum fac de obicei:

„... capacitățile noastre de a vedea, de a vorbi, de a admira frumusețea cuiva, de a întoarce o favoare, de a se teme de boli, de a se îndrăgosti, de a iniția un atac, de a trăi indignarea morală, de a naviga într-un peisaj și de a face multe altele – sunt posibile doar pentru că există o panoplie vastă și eterogenă a unei mașinării computaționale, extrem de complexe, care susține și reglementează aceste activități.”

Din cele cinci afirmații – și nu mă tem să susțin asta – 1 și 2 sunt *insușite*. Ele reprezintă eșafodajul lucrării noastre. Altele, „materialele” mult mai interesante și controversate, vor constitui subiectul celor zece părți din carte. Afirmațiile de la 1 la 5 alcătuiesc împreună fundamentul pentru formularea unei teorii despre natura umană. Este o teorie în sensul că poate să explice dovezi și să genereze anumite predicții referitoare la comportamentul (probabilistic) al oamenilor. *Cele zece tipologii* sunt clădite pe această teorie.

Iată teoria noastră de bază, „evidențiată” și supradimensionată:

TEORIA #1A

Mintea umană este o panoplie de module mentale, ultraspecializate, care îndeplinesc diverse funcții și care au evoluat prin procesul de selecție naturală pentru a rezolva provocările vieții, ivite în mod recurent în existența strămoșilor noștri pe parcursul îndelungatelor perioade de evoluție.

Bazate pe această teorie, *Cele zece tipologii* reprezintă un instrument pentru înțelegerea anumitor lucruri unice și extraordinare despre natura noastră evoluată. După cum ne reamintește și Daniel Dennett, în istoria gândirii, cugetătorii au folosit mereu viniete, modele și povești – ca, de pildă, peștera lui Platon sau demonul răuvoitor al lui Descartes¹. Ele ne ajută să cugetăm asupra unei probleme. Să găsim soluții; să identificăm probleme. *Cele zece tipologii* reprezintă o idee; o ipoteză; un proces euristic. Ne ajută să analizăm, să explorăm, să descoperim și să înțelegem anumite trăsături ale teoriei minții modulare. Modul ei de funcționare la nivel uman.

Așadar, mintea modulară este o teorie de o amploare și măreție epice, ce ne conectează cu strămoșii noștri din savanele Africii și ne ajută să explicăm o parte din misterele comportamentului uman. În special, cel manifestat față de alți oameni. Bun și rău. Iar primul nostru exemplu este Anthony.

Ca să-i înțelegem povestea și motivul pentru care acest copil din Africa Subsahariană, ce se considera un nimeni care nu făcea nimic, aruncă o lumină asupra unuia dintre modulele noastre mentale evolute – Perceptorul durerii – trebuie să înțelegem locurile. Și ca să înțelegem locurile, trebuie să le înțelegem geografia. Ce nu-și are rival nicăieri în lume.

¹ Concept introdus de Descartes în *Reflecții asupra primei filosofii*.

DOI

Cei 21 000 de copii

Dacă veți studia o hartă veche a lumii – de pildă, una din perioada Federației Imperiale, creată în 1886 – o relicvă imperială, cu Imperiul Britanic colorat roz-somon, și veți parcurge încet cu degetul cam 5 000 de kilometri la sud de Marea Britanie, veți trece prin Maroc, Mauritania și Mali – ciudat să te gândești că se întind exact sub Manchester – iar dacă vă veți continua drumul, veți ajunge, în cele din urmă, în dreptul imensului bazin Volta din Africa Subsahariană.

Bazinul fluviului Volta încorporează o rețea complexă de sute de afluenți și canale de apă, care își răspândesc tentaculele de-a lungul a șase țări din Africa de Vest: Mali, Coasta de Fildeș, Burkina Faso, Togo, Benin și Ghana. Iar Ghana găzduiește o întindere imensă de apă: lacul Volta. Oglinda înșelător de calmă a lacului – zona e lovită adesea de furtuni puternice, transformând lacul într-un loc extrem de periculos – e străpunsă de crengi dezgolite de copaci, încremenite în timp, ca niște degete fosilizate, îndreptate spre cer. Dar lacul nu este „real”. Cel puțin n-a existat, nici măcar ca idee, până în 1915, când geologul britanic A. E. Kitson, KBE¹

¹ Knight Commander of the Most Excellent Order of the British Empire, titlu britanic.